

Johdanto symposiumiin: Alkuperäiskansat ja kolonialismin muuntuvat jatkumot

MARJO LINDROTH, HEIDI SINEVAARA-NISKANEN JA SANNA VALKONEN

Alkuperäiskansoja koskevat kysymykset ovat olleet viime vuosina huomattavan paljon esillä suomalaisissa ja kansainvälisissä medioissa. Keskustelu on tuonut esiin syrjiviä puhetapoja ja käytäntöjä, jotka yhä koskettavat alkuperäiskansoja ympäri maailmaa. Huomion kohteena ovat olleet erilaiset vallankäytön muodot ja rakenteet, jotka loukkaavat alkuperäiskansojen itsemääräämisoikeutta. Yksi keskeisistä teemoista on ollut kulttuurinen omiminen. Sen myötä on keskusteltu valtaväestöjen ja alkuperäiskansojen välisestä valtdynamiikasta sekä alistavia puhetapoja ja käytäntöjä mahdollistavista kulttuurisista ja mentaalisisista rakenteista. Valtioiden toimia vastustavat ja kyseenalaistavat alkuperäiskansojen poliittiset protestit ovat saavuttaneet uudenlaista kansainvälistä näkyvyyttä, huomiota ja tukea ympäri maailmaa, hyvänä esimerkkinä Yhdysvaltojen energiapolitiikkaa vastaan protestoiva Standing Rock. Suomen ja Norjan valtioiden solmimaa Tenojoen sopimusta vastaan puolestaan perustettiin Ellos Deatnu -liike. Samalla tavalla Tenojoen Tiirasaaren moratorio – alue, jossa uudet kalastussäännöt eivät päde – haastaa tätä sopimusta, jonka on katsottu merkittävästi heikentävän saamelaisien perinteisiä kalastusoikeuksia.

Nämä viime aikaiset tapahtumat ja keskustelut ovat esimerkkejä alkuperäiskansojen pyrkimyksistä nostaa esiin valtioiden oikeudettomia toimia sekä osoittaa suverenisuuttaan perinteisiin maihinsa ja elintapoihinsa. Ne nostavat esiin valtasuhteiden jatkuvan vääristymän ja epätasapainon. Alkuperäiskansoilla on edelleen poliittisesti ja oikeudellisesti altavastaajan rooli: täysimääräisten vaikuttamismahdollisuuksien puuttuessa ja ulkoisen paineen alla protestit ovat (ainoa) väylä tulla kuulluksi tai nähdyksi. Painokas julkinen keskustelu ja poliittinen liikehdintä ovat keinoja, joilla alkuperäiskansat voivat todentaa valtdynamiikkojen epäsuhtaa ja, jälleen kerran, haastaa vallitsevaa asetelmaa. Kuten Tenojoen sopimuksen valmisteluprosessi osoitti, valtioilla on myös 'vapaus' olla piittaamatta niistä oikeuksista, jotka ne ovat jo

tunnustaneet. Kärjistäen: vaikka tietoisuus alkuperäiskansojen oikeuksista voi olla laajempaa, poliittiset positiot ovat muuttuneet verrattain vähän. Valta on edelleen niillä, jotka ovat sen aikoinaan ottaneet. Siksi, nyt(kin) tarvitaan keskustelua kolonialismista ja sen ilmenemismuodoista.

Tämä symposium-numero keskustelee kolonialismin muutoksista ja jatkuvuuksista. Kolonialismi on käsite, jota ei voi ohittaa puhuttaessa alkuperäiskansoista ja heitä koskettavista valtasuhteista. Kolonialismin kokemus on alkuperäiskansaisuutta keskeisesti määrittävä tekijä. Suomessa keskustelu kolonialismista on perinteisesti koskenut siirtomaapolitiikkaa ja Suomen osa(ttomuutt)aa siinä. Valtion omiin vähemmistöihin/saamelaisiin kohdistuneita kolonialistisen vallan muotoja ei ole tunnustettu tai haluttu nähdä. Ja silloinkin, kun kolonialismista on puhuttu, se on ollut keskustelua menneestä. Kriittiset alkuperäiskansatutkijat ovat kuitenkin toistuvasti muistuttaneet, että kolonialismia ei pidä ymmärtää menneisyyteen kuuluvana asiana ja historiallisena kehityskulkuna, vaan se on edelleen läsnä oleva, alkuperäiskansojen elämään ja mahdollisuuksiin jokapäiväisesti vaikuttava rakenne. Kolonialistinen perinne on myös jotakin, josta vallitseva järjestys hyötyy. Kolonialismilla on nykypäivän kielioppinsa, vaikkakin se voi olla hankalammin tunnistettavissa kuin menneisyyden iholle tulleet käytännöt.

Artikkelissaan ”*Sinnikäs kolonialismi: alkuperäiskansaisuus ja kehityksen politiikka*” Marjo Lindroth ja Heidi Sinevaara-Niskanen tarkastelevat kansainvälisen politiikan keskusteluja ennakoimattomista muutoksista ja mahdollisuuksista niihin vastaamiseen. Huoli sopeutumisesta ja sinnikkyyydestä muutosten edessä on tarkoittanut korostunutta huomiota alkuperäiskansaisuuteen. Kansainvälisen politiikan puheissa ja toimissa korostuu oletamus alkuperäiskansaisuudesta alati sopeutuvana ja periksiantamattomana. Artikkelin nivoo yhteen kriittisiä keskusteluja jälkikolonialismista, alkuperäiskansaisuudesta ja

sinnikkyydestä vallankäyttönä. Lindroth ja Sinevaara-Niskanen osoittavat, kuinka ymmärrys 'sinnikkästä alkuperäiskansaisuudesta' jatkaa kolonialistisia valta-asetelmia lukitsemalla alkuperäiskansaisuuden sopeutuvan, odottavan ja sinnittelevän asemaan. Voimauttavana näyttäytyvä resilienssi-puhe uusintaa alkuperäiskansojen historiallisesti marginalisoitua ja toiseutettua asemaa.

Myös saamelaisiin liittyviä kysymyksiä tarkastellaan yhä enemmän niin kutsutun alkuperäiskansatutkimuksen paradigman valossa, jossa yhtenä tutkimuksellisenä lähtökohtana on kolonialististen valtasuhteiden ja rakenteiden jatkuvuus. Anne-Maria Maggan katsausartikkeli ”*Ounastunturin terrori ja uudisasutus Enontekiöllä: Saamelainen poronhoito suomalaisen asuttajakolonialismin aikakaudella*” tarkastelee asuttajakolonialismin (*settler colonialism*) vaikutuksia saamelaiseen poronhoitoon. Maggan mukaan kolonialismin ymmärtäminen asuttajakolonialismina aikaisemman kapean kolonialismikäsitteen sijaan mahdollistaa yhteiskunnan rakenteiden, kuten lainsäädännön ja hallinnollisten toimenpiteiden, analysoinnin kolonialististen käytäntöjen ja rakenteiden luomisessa ja ylläpitämisessä. Nämä rakenteet, esittää Magga tekstissään, vaikuttavat yhä saamelaisten elämään, yhteiskuntaan ja elinkeinoihin sekä mahdollistavat saamelaisten itsehallinnon ohittamisen ja maiden riiston.

Sigga-Marja Magga tarkastelee katsausartikkelissaan ”*Nurinpäin käännetty gákti saamelaisen vastarinnan muotona*” viime vuosina Pohjoismaissa lisääntyntä käytäntöä osoittaa mieltä saamenpuku nurinpäin käännettynä. Magga tarkastelee käytäntöä tietoisena valtayhteiskunnan politiikkaa vastustavana toimintana, joka tuottaa myös saamelaiskulttuurisia merkityksiä ja muuttaa niitä. Puvuilla protestointi sisältää näin kaksoisviestin: sen merkitykset ovat erilaisia suhteessa saamelaisyhteisöihin ja valtayhteiskuntaan. Pukujen käyttö protestin välineenä on Maggan mukaan vaikuttanut myös puvun sukupuolinormeihin: puvun tiukat sukupuolinormit muuttavat muotoaan poliittisessa vastarinnassa.

Symposium-numeron tekstit avaavat kolonialismin muutoksia ja jatkuvuuksia sekä kolonialismin seurauksia vastustavaa poliittista toimintaa niin kansainvälisissä yhteyksissä kuin saamelaisen yhteiskunnan piirissä. Veli-Pekka Lehtola (2012; 2015) on pohtinut, kuinka kolonialismia ei saamelaiskontekstissa pitäisi nähdä yhdensuuntaisena vyöryvänä prosessina ja alistussuhteena, vaan valtasuhteita tulisi tarkastella

paikallisesti, paikallisten valtarakenteiden valossa ja monenlaisia toimijuuksia ja valta-asetelmia tunnistuen. Yhä enemmän tarvitaan myös suomalaisen politiikan tutkimuksen kentällä paitsi kriittistä keskustelua suomalaisesta kolonialismista ja sen muuntuneista jatkuvuuksista myös empiirisiä analyysejä kolonialististen valtasuhteiden ja -rakenteiden ilmenemisestä ja läsnäolosta.

LÄHTEET

- Lehtola, Veli-Pekka 2012. *Saamelaiset suomalaiset. Kohtaamisia 1896–1953*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
Lehtola, Veli-Pekka 2015. “Sámi Histories, Colonialism and Finland.” *Arctic Anthropology* 52:2, 22–35.